

Avram Iancu

Alig telt el egy esztendeje annak, hogy megünnepeltük 1848 forradalmi évének 125. fordulóját, s ismét negyvennyolcas hőst ünneplünk: Avram Iancut.

150 évvel ezelőtt született.

Sokan és sokat írtak róla. Elragadtatott dicsérettől rágalmakig mindenből részesült. Már életében, s még inkább halála után. Ez is bizonyítja azonban, hogy rendkívüli ember volt, alakja, jelleme összetett, sokoldalú, az igazság pedig — történelmi föllépését, szerepét illetően — fölöttébb bonyolult.

Tragikus hős volt.

Hitt a márciusi mozgalomban, bízott a szabadságharc vezetőiben. Csalódott. Népe nem kapta meg azonnal és kártérítés nélkül a földet, a robot eltörlését, a teljes jogegyenlőséget, az anyanyelv használatának jogát. Fegyvert fogott hát.

És bízott a Habsburgokban, akik biztatták, fegyvert is adtak neki. Ausztria — orosz intervencionista segítséggel — végül is győzött, ámde ígéreteiből mit sem váltott valóra. Mi több, a lázongó Iancut nemsokára börtönbe vetette, híveit üldözte.

Tárgyaló szellemű, kiegyezésre hajló, békés hős volt.

Mint fiatal jurátus tisztviselő Vásárhelyen és Kolozsváron, a hivatalokban és a Diéta ülésein vitázott, érvelt, békés úton igyekezett igazának érvényt szerezni. Népét is csitította, vásárokon, fogadóknban, gyűléseken intett türelemre. Amíg hitt, amíg csak remélt.

De a fegyveres harc idején, csaták szünetében is tárgyalt Vasvárival, tárgyalt Dragossal, tárgyalt Bálcescuval és az ő révükön Kossuthal, Szemerével, a balra tolódott, második magyar forradalmi kormány vezetőjével, aki a nemzetiségi kérdésben messzemenő megértést tanúsított.

S végül is létrejött a szegedi egyezség, kezet nyújtott egymásnak a két nép forradalmi vezérkara. Iancu belátta, hogy a fölkelő seregek egymás ellen vívott harca csakis az ellenforradalom győzelmét segíti elő.

Nem rajta múltott, hogy a megegyezés későn jött létre; a cári csapatok már elárastották volt az országot, a Szent Szövetségbe tömörlt reakció Európa-szerte győzedelmeskedett, közelgett Világos sötét napja, s mihamar Velencében, majd a Klapka védte Komáromban is — utolsóként a földrészén — kihunyt a forradalmi láng.

Iancu igazi parasztvezér volt.

Nemcsak származása révén, de még inkább seregének összetétele folytán. Sokféle forradalom lobbant föl akkor Európában. Messzinában, Velencében, Párizsban, Bécsben, Prágában, ahol kialakult volt már a kereskedelem, ipar — s ennek alapján a polgárság —, ez az osztály állt a fölkelés élére, s a harcosok sorában már ott küzdenek a munkások is. Félig-meddig még Pesten is ez a helyzet, de a magyar forradalmat általában, a dunai fejedelemségeket hasonlóképp, akár csak egyes német hercegségek népének fölkelését — kellő erejű polgári réteg hiányában — a szabadelvű nemesség vezeti, s az alsóbb rangú tisztek vagy sorkatonák közt is sok a kismemes vagy az ilyen származású hivatalnok, diák.

Nem így Iancu seregében. A kevés számú ügyvéd, tisztviselő, diák, pap kivételével csupa mőc földművesből, favágóból, pásztorból, aranyásóból, csebresből, határőr katonából állott a havasok fegyveres népe. Ebben a tekintetben Iancu Ziska és Budai Nagy Antal, Dózsa és Sztyenka Rjazin, Horea és Tudor Vladimirescu kései utódja. Az európai fölkelő seregek közül a Iancué volt a legnépibb.

Joggal írja Szabó Ervin a *Társadalmi és pártharcok a 48—49-es magyar forradalomban* című tanulmányában: „A nemzetiségek lázadása, résztvevőinek tömegét és e tömeg lelkületét tekintve, lényegében nem volt más, mint parasztforradalom.“ Tegyük ehhez hozzá, hogy célkitűzéseit illetően (jogegyenlőség, nyelvhasználat stb.) a Iancu-mozgalom messze túlnőtt a hajdani parasztháborúk küldetésén: az egész erdélyi románság érdekeit képviselte.

Iancu ebben az értelemben igazi népvezér volt.

Egy nemzetiség vezetője. Egy kisebbség vezére. Olyan kisebbség, amely lényegében többség volt. Kőváry László írja (*Erdély története 1848—49-ben*): „A román régebben nem számított politikailag tényező nemzetei közé. A magyar, székely és szász, kik harman értek fel a románság számával, benn ült az országgyűlésen, melyen a románságot csupán csakis egyesült göröghitű püspöke képviselte.

A román úgyszólván a többi nemzet jobbágya volt: úrbériséget bírván, róla robotot tettek. Szegény és műveletlen volt, mert jobb sorsáról nem gondoskodtak; mi egyébiránt a magyar jobbággal is úgy történt.“

Ez a fura és ferde helyzet — többségben lenni létszám dolgában, de kisebbségben a participáció, az anyanyelv-használat, a joggyakorlat, a gazdasági javak birtoklása terén — sok tekintetben magyarázza a mozgalom kilengéseit, a vezetők tévovázását, vagy azt, hogy Iancu — adott helyzetben — a Habsburgok oldalán harcolt. Mint szegény és kisemmizett nemzetiség vezetője oda húzott, ahol inkább biztatták, ahonnan több ígéretet kapott. S Ausztria jó taktikus volt. Szorult helyzetében — amikor a magyar forradalmi seregek egyik győztes csatát a másik után vívtak — többet ígért.

„Jank Ábrahám, a havasok úgynevezett királya — írja Kőváry —, ki hogy nemzeti érdekből fejeverte fel a havasokat, hogy nem önérdék vezérelje, tanúsítja az, hogy a magyarok legyőzése után vonakodott fejeverést letenni, míg a császáriak nemzetének tett ígéreteiket nem valósítják, s mert nem tevék, semmi jutalmat nem fogadott el...“

KORUNK

Az úton végig kell menni

A magyarországi munkásmozgalomban s a két munkáspárt egyesítésében fontos szerepet játszó egykori szociáldemokrata Marosán György visszaemlékezéseinek eddig két kötetét jelentette meg. A több mint 1300 oldal páratlan értékű hozzájárulás mind a magyar, mind a nemzetközi munkásmozgalom történetéhez. A két könyv négy évtizedet ölel föl a szerző életéből: a két világháború közötti „közkatonazkodást“ a szociáldemokrata pártban, a második világháború éveiben a baloldali szociáldemokrata mozgalom kialakulásában játszott szerepét, majd a felszabadulás után a szociáldemokrácia jobboldala elleni harcában s az egységes munkáspárt megteremtéséért folyó küzdelemben kifejtett tevékenységét.

A két kötet olvastán a memoáriróadalom rendkívüli fontosságát kell ismételtelen hangsúlyoznunk, s a mi időkben különösképpen a munkásmozgalom vezetőinek és résztvevőinek emlékeit kell értékelnünk. Ez a fajta emlékirás nem egyszerűen önéletrajz, értékét és jelentőségét éppen társadalmi korrajz-jellege adja meg. S ha korunk fővonala a szocializmusért, az új társadalmi rendért folyó küzdelem, s ennek vezető ereje és letéteményese a munkáosztyály, akkor nyilvánvaló, hogy a szellemi érdeklődés, a memoáriróadalom középpontjába is a munkásmozgalom vezetőinek az emlékezései kell hogy kerüljenek.

A történészek nem nélkülözhetik az olyan önéletrajásokat, amelyeknek írói az adott történelmi periódusokban a történelemnek nemcsak résztvevői, de számottevő befolyásolói is voltak. Az emlékiró lehet szubjektív — meglátásom szerint, ha hitelességre és az olvasó bizalmának felkeltésére törekszik, az is kell hogy legyen —, szubjektívításában azonban objektív helyzeteket, eseményeket, gondolatokat és vitákat tár fel. A történész feladata azután az emlékeket összevetni a dokumentumokkal, a levéltári források anyagával, az egykori sajtóval és szükségképpen más önéletrajzokkal is.

Marosán György első könete, a *Tüzes kemence* harmincöt évet ölel fel, s ebből huszonöt év azt bizonyítja, hogy a munkásmozgalom nevelte emberré, gyermek- és ifjúkorának élményei döntően hatottak abba az irányba, hogy e mozgalom harcosává váljék, és az maradjon egész életén át. Származásánál fogva félig román, félig magyar. Apja Bihar megyei román tanító, anyja magyar, s a sors úgy hozza, hogy anyja, majd a magyar környezetű árvaház, a pékműhelyekben együtt dolgozó magyar munkások, majd a magyarországi szociáldemokrata mozgalom neveli: A *Tüzes kemence* ezt a gyermekkort, Nagyváradon töltött inaséveit, a két világháború közötti idők nyomorúságát, küzdelmeit, öntudatra ébredését és szocialistává válását érzékelteti — frissen, hitelesen, szépen megírva. A szerző maga